

La Cançó del Litoral

Francesc Verdura Campeny
Centre d'Estudis Canetencs

La Cançó del Litoral (The Song of the Coast)

Aquesta cançó, que també he sentit anomenar com, La cançó de Capità, fou molt popular segles enrera a Catalunya. El gran escriptor Josep Pla, va estar tota la seva vida altament interessat per aquests versos d'un origen eminentment popular, que defineixen tan bé el tarannà de les poblacions que han anat sorgint al peu del mar al llarg de la costa del Principat.

L'exposo seguidament, tal com es va publicar a la revista *Destino* ja fa més de mig segle, així com alguns comentaris que hi fa.

Paraules clau: Cançó, Catalunya, Josep Pla, Mar, Canet

The Song of the Coast, also known as the Captain's Song, was very popular in Catalonia centuries ago. During his entire life, the great writer Josep Pla was very interested in these popular verses which define very well the character of the towns which, through time, have developed next to the sea and all along the coast of the Principality of Catalonia. It is reproduced here as it was published in the magazine Destino more than half a century ago together with some of Josep Pla's comments about it.

Keywords: popular song, Catalonia, Josep Pla, Canet de Mar.

Heus ací, doncs, el que escriu el senyor Josep Pla: "Hi ha una cançó sobre el litoral d'aquest país que té pel meu gust, que és notòriament vulgar, un gran encant. És aquella cançó que comença així:

*Si bufa el vent de garbí,
vent en popa i mar bonança,
anirem vora la mar
fins a la ratlla de França.*

Aquesta cançó en la meua adolescència, encara es cantava. Jo vaig recollir en el meu llibre *Viatge a Catalunya per la persistència de la memòria infantil*, alguns elements de la cançó. Després ha estat oblidada fins el punt de què si algú volgués copiar-la hauria de recórrer a gent molt vella - i encara a gent molt vella que hagi viscut molt aïllada -. La cançó popular tan bella, tan saborosa, tan elegant, ha desaparegut talment de la superfície de la terra. Han quedat algunes en els repertoris dels orfeons, com objectes de vitrina, mancadés totalment del batec vital, com ocells dissecats. Des que impera l'internacionalisme musical en el cor de la societat, no es canten més que cançons exòtiques, absurditats de sarsuela, cançons del servei domèstic, secrecions de prostíbuls, o de presons. En els balls passa el mateix: no es balla més del que ballen els demés, exactament el que han ballat, perquè tot ens ve amb retard. Veure ballar a un pagès el Danubio azul, la Douce France o els gemecs dels negres americans, produeix una impressió delirant.

La cançó a què faig referència és una cançó geogràfica. I apareixen en ella gairebé tots els pobles del litoral amb la seva caracterització actual, que no respon, naturalment, a la característica actual, però que a vegades és encara molt aproximada. Va ser escrita molt probablement, per un navegant, per un home dedicat al cabotatge, molt coneixedor del país i amb una experiència llarga de les costums, dels oficis, de la manera de ser dels seus habitants.

*A Vilassar són boters
a Sitges hi ha molts gitanos,
a Castelldefels són grocs
i a Barcelona són dames.*

Això de què a Castelldefels són grocs és una al·lusió al color de les febres, el paludisme, imprimia als habitants d'aquella població en el temps que la cançó fou elaborada.

*Al Besòs són passa-colls;
Badalona, pany i tàpies.
A Montgat són calsiners,
venen la calç a fornades.
A Alella són caragolers,
Qu'els cargols ne treuen banya
que al ponent van a palangre.
A Premià són gafarrons,
a Vilassar pengen ases.
A Mataró hi ha caps de bou
de les senyores bisarras.*

Josep Pla, en un dels seus viatges

*A Caldes ne són nosers
I a Arenys s'enporten la palma
a Canet són figaters
i a Sant Pol són gent de manta.
A Calella són cadells
I a Pineda males cales.*

El vers: A Calella són cadells és una al·lusió a les lluites entre Narros i Cadells, que van omplir, durant tants anys, la història de la decadència.

*A Malgrat són carboners,
venen el carbó a la platja;
a Blanes són flassaders.
A Lloret són caganers,
que se c.... a la plaça.
A Tossa són bastinols,
que donen bastina als frares.
A Sant Feliu són ganxons,
Palamós i la Vall d'Aro.*

*"A Tossa són bastinols", diu la cançó.
La bastina és un peix molt inferior, cobert amb una pell molt dura, que s'ha d'espellar i la carn és d'escassa qualitat i que a l'hivern, sobretot, es captura amb les arts d'arrossegament. Aquest peix inferior que els de Tossa donaven als frares dels convents de la població (avui decrepita ruïna), indica molt bé el caràcter d'aquells habitants, que sempre van ser una mica recalitrants.
Avui una variant més curta d'aquests darrers versos diu així:*

*A Blanes ses galanes,
a Lloret els gitanets;
a Tossa la bona mossà;
a Sant Feliu, ganxonets.*

La cançó continua i diu:

*A Bagur són bacaners
que coralen a la brama.
A l'Estartit, peix fregit,
juliols a la brasa.*

Fins aquí la cançó havia estat publicada. Segons una notícia del senyor J. Tous i Casals que em comunicà el meu entranyable amic en Josep Roch Llorens, de la Institució Escoles "Sibiuda", aquesta cançó va ser copiada per primera vegada per en Celso Gamis, el 1882.

En el llibre Monografies de Catalunya - Diccionari - Històric - Geogràfic -, anotat per en Josep Reig Vilardell (Barcelona 1890), s'hi podrà trobar aquesta cançó. Fa també una al·lusió a la mateixa, el senyor Pagès, en la seva obra prevalentment arqueològica, titulada Iluro.

Però la cançó té una segona part que no ha estat, que jo sàpiga, publicada. Jo tinc una referència d'aquesta obra incompleta, però que coincideix amb la còpia que en va fer el senyor Tous Casals, segons uns pescadors de cala Pelosa. Diu així:

*A l'Estartit peix fregit,
juliols a la brasa.
A L'escala n'és mal port
pel vent de la tramuntana.
A Ampúries hi ha un convent
que no volen donar aigua.
A Sant Pere Pescador
treuen els fems de les cases.
Castelló, vila major,
tots són jutges i notaris.
A Palau són palauencs
que maten pares i mares.
A Roses són gent del rei
que tiren bombes i bales.*

Hi ha en aquests darrers versos dos o tres tocs d'una exactitud matemàtica. El que es diu de Sant Pere Pescador és encara avui exacte. El de Castelló i Roses és una síntesi perfecta de la història d'aquestes poblacions. Però la cosa arriba al punt culminant quan la cançó diu:

*A Cadaqués, tabaquers,
contrabandistes i lladres.*

La cançó continua amb aquest to.

*A la Selva són bisarocs
que salen bisos a cargues.
A Llançà són fumadells,
tenen les cases fumades,
i a Culera i a Port - Bou
la cançó n'és acabada.
I així haurem arribat
Fins a la ratlla de França.*

Quina època té la cançó? A mi em sembla que és del segle XVIII. La cançó va ser recollida al 1882, per Celso Gomis, d'una dona molt vella, que li va dir:

- "Aquesta cançó és molt antiga. Té més de cent anys. La meua àvia ja la cantava." Qui en va ser l'autor? En les Monografies de Catalunya anotades pel senyor Reig Vilardell, es fa seguir la cançó d'un estirabot que diu el següent:

*Cançoneta qui t'ha tret?
Qui t'ha tret, qui t'ha dictat?
Un pilot de Mataró
que té la cara ratada
d'un dia del vent del sur
allà al canal de les Dames".*

Fins ací és el text que ens ha arribat d'en Josep Pla. No cal dir que es tracta d'un treball en què hi esmerçà tot l'esforç i el temps per tal que fos del tot exacte el contingut, però hi ha un parell de coses que ell no esmenta i que, com a canetenc, crec que cal posar en coneixement de tothom.

La primera és la que diu "a Canet són figaters". Aquest sobrenom que se'ns adjudica pot semblar un xic estrany, i potser alguna persona mal intencionada pot imaginar-se coses que no són. En realitat, el cas és d'una innocència aclaparant. Sembla ser que era costum per aquelles èpoques, per Setmana Santa, en què degut a l'abundància d'actes religiosos que hi havia, els àpats casolans anaven amb un cert desori. Això féu que els joves que paraven poc als seus domicilis, anessin a les processons amb les butxaques plenes de figues seques que anaven menjant entre les parades de l'acte, convidant als companys i també a l'element femení. Com que amb els segles tot va canviant, en anys més recents es va anar substituint les figues seques

Josep Pla, al mas Pla de Llofriu

per uns caramels que van començar a fabricar en els forns de pa i més recentment, també si van afegir les confiteries que es van anar obrint.

Eren uns caramels petits, fabricats principalment amb sucre fos i que degut al seu escàs preu, els joves els compraven a paperines i anaven obsequiant a totes les noies que trobaven al seu pas.

De tot això en puc donar fe, ja que en la meua infància abans de la Guerra Civil de l'any 1936, ho havia contemplat moltes vegades. Després de la contesa també es van continuar celebrant-ne de processons, però ja eren uns altres temps i aquella abundància d'antany ja no existia. Les butxaques estaven buides. La segona cosa de la qual vull fer esment, és que per dues vegades a la cançó es cita el vers "fins a la ratlla de França".

Després del tractat dels Pirineus entre França i Espanya en què es van partir Catalunya, el nostre país va quedar dividit en dos trossos, pertanyent una part a cada estat.

Als habitants del Principat, no cal dir que la cosa no els va agradar gens ni mica i per senyalar la frontera quan algú els preguntava, per no dir aquest nom, es van inventar el de la ratlla de França. Encara n'hi ha molts que ho diuen, sense voler baixar del burro, a pesar dels segles passats.

Amb aquests aclariments afegits a tot el que ens explica el senyor Josep Pla, espero que els lectors tindran una idea força clara de l'esmentada cançó.